

виділило дещо з меблів, роздобувалися книги, чимало приносили мешканці міста, особливо діти. На початку 1945 р. фонд налічував 3455 прим. Протягом 1944 р. в бібліотеку записалося 502 читачі, а в наступному їх кількість зросла до 1757. Тоді ж стало практикуватися нестационарне обслуговування. 10 пересувок обслужило 42 375 читачів¹⁰.

Уже наприкінці 1945 р. в Україні працювало 112 дитячих бібліотек (до війни - 239). За роки війни було втрачено 50 млн. видань. Отже, першочерговою справою стало відновлення фондів. Суттєво допомогли бібліотеки інших республік. Понад чотири мільйони книг було одержано через бібколектори. Обласні бібліотеки через Держлітфонд отримували обов'язковий примірник. Приблизно 500 тис. прим. надійшло зі східних областей в західні, фонди яких постраждали найбільше. Було організовано збір книг серед населення¹¹. На вдячність і повагу заслуговують працівники ЦНБ ім. В.І.Вернадського, які і в роки війни збирали й зберегли найцінніший фонд дитячої літератури. З часом його було передано Державній бібліотеці України для дітей (більшість цих видань ввійшло до колекції рідкісних та цінних книг).

Фонди дитячих бібліотек поповнювалися також літературою воєнного періоду. І тоді були письменники, які думали про майбутнє покоління, писали для дітлахів твори, видавали їх.

Майже всі книги, видані в перші воєнні роки, присвячені тодішнім подіям. Наприкінці 1941 р. у видавництві «Детгиз» вийшли збірки «Детям о войне» (вірші С.Маршака, А.Барто, Л.Квітка для дошкільнят)

та «Советским детям» (оповідання О.Толстого, В.Василевської, Я.Кужелі, А.Гайдара). У заснованій «Детгизом» серії «Военная библиотека школьника» протягом 1941 р. вийшло три збірки під назвою «За Родину, честь и свободу. Героические эпизоды Великой Отечественной войны». В наступному році побачила світ збірка «За родную Украину» (твори М.Рильського, В.Сосюри, Л.Первомайського, О.Довженка, Ю.Яновського, П.Тичини, Л.Смілянського). У тому ж році у видавництві «ГИХЛ» вийшла книга «Гневное слово. Украинская литература в Великой Отечественной войне» (автори М.Бажан, О.Корнійчук, М.Рильський, П.Панч, А.Малишко, О.Копиленко).

Значну частину дитячої літератури періоду другої світової війни було видано в Саратові, Челябінську, Свердловську (тепер - Екатеринбург), Баку, Пензі, Тбілісі. З 1942 р. в Свердловську за участю О.Іваненко виходили дитячі альманахи «Боевые ребята», було видано її книжки «Волки» та «Почта пришла» (російською мовою).

Видаються збірки творів М.Пригари «Наші друзі» та «Яринка».

З 1942 р. починають виходити також твори Т.Шевченка, О.Пушкіна, В.Короленка, В.Біанкі, П.Бажова, В.Шекспіра, Ж.Верна, Д.Лондона та інших авторів зі скарбниці світової дитячої літератури.

Книги допомагали дітям лишатися дітьми і в лихоліття. Отож, розповісти про бібліотекарів, які рятували та зберігали фонди під час окупації і піднімали з руїн бібліотеки, ми просто зобов'язані. Хоч у такий спосіб ми зможемо їм віддячити.

¹ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 295. - Док. № 277.

² СОДА, фонд Державної обласної бібліотеки ім. Н.Крупської, ф. Р - 3550, оп. №1, од. зб. №2, арк.1.

³ История детских библиотек г.Севастополя // Центральна міська бібліотека для дітей м. Севастополя. - 1994. - С.1.

⁴ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.188. - Док. №207.

⁵ Одна з перших на Україні: З історії Київської обласної бібліотеки для дітей. - К., 1994. - С.14.

⁶ Історія центральної міської бібліотеки ім. Т.Г.Шевченка для дітей. - К., 1994. - С. 2.

⁷ Коротка історична довідка про діяльність Центральної районної бібліотеки для дітей м. Скадовська // Центральна районна бібліотека для дітей м.Скадовська. - 1994. - С.1 - 2.

⁸ История Луганской областной библиотеки для детей. - Луганск, 1994. - С.1.

⁹ Історія створення Сосницької районної бібліотеки для дітей // Сосницька районна бібліотека для дітей. - 1994. - С. 1.

¹⁰ Скарбниця знань прийдешніх поколінь: До 70-річчя з часу створення Херсонської обласної бібліотеки для дітей. - Херсон, 1994. - С. 12-13.

¹¹ ЦДІА вищих органів державної влади і органів державного управління, 04762, оп.1, од. зб. 3. - С. 76 - 78.

Наталія Солонська

ВБУ: 16 КВІТНЯ 1919 Р.

Намагаючись подумки досягнути ті далекі роки, щораз дивуєшся будівничій мудрості Володимира Вернадського, який повсякчас вірив у мирний день України, в її нове життя.

Отже, грудень 1918 року. Директорія. Складна ситуація для влади. Народ потерпає від голоду, непевності. Знецінено людське життя. Україна затиснута між Антантою і більшовиками. Зростають масові безпорядки. Частина інтелігенції виїздить за рубіж.

2 лютого 1919 р. Директорія, яку не підтримала Антанта, змінює дислокацію і переїздить до Вінниці. У Києві більшовики. В Проскурові відбувається останнє засідання Директорії в повному складі.

14 лютого 1919 р. З Харкова до Києва переїздить радянський уряд. Стоять заводи. В селах реквізуються запаси продуктів, худоба. Україна охоплена протибільшовицькими повстаннями.

Реорганізується Директорія. До її складу входять С.Петлюра, представники ЗУНР, соціалістичних партій.

16 квітня 1919 р. Х.Раковський звернувся до Є.Петрушевича з пропозицією перемир'я. Більшовики мали намір іти через Румунію в Угорщину, де Б.Кун проголосив Мадярську комуністичну республіку.

А в цей час в Українській Академії наук відбуваються такі події.

У протоколі № 7 засідань комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН від 17 липня 1918 р. в п.7 читаємо: «Голова комісії доповів про те, що міністр народної освіти та мистецтв вносить через нього на обговорення комісії питання щодо складання законопроекту про асигнування 1 млн. крб. на негайне придбання бібліотек і книг для створення початку Національної бібліотеки. Придбані книги мають систематизуватися і каталогізуватися».

Отже, Вернадський спрямовує свою діяльність на збереження, нагромадження, збирання інтелектуальних і духовних надбань українського народу. Мислячи категоріями майбутнього, Володимир Іванович персонально займався формуванням фонду Національної бібліотеки. Велику надію в цій справі покладав на добродійні акції, меценатство. Особливу цінність для ВБУ становили приватні книгозбірні вчених, культурних діячів, взагалі освічених людей, які приділяли своїм бібліотекам найпильнішу увагу. Вернадський особисто розсилав листи з проханням підтримати

Національну бібліотеку. Один з них автор цих рядків відшукав в архівах Інституту рукопису ЦНБ ім. В.І.Вернадського (Ф. 12, № 773).

15.IV. 1919.

Високошанований Вадиме Львовичу, *

Національна Бібліотека при Українській Академії наук в сучасну добу має можливість вийти на шлях широкого розвитку своєї ділянки і виконання свого завдання по утворенню великої Книгозбірні всесвітнього типу. Отже, ласкаво прошу Вас не відмовити передати для Національної Бібліотеки свої друковані праці, відбитки та інше, а коли найдете можливим, то передати й інші Вам непотрібні книжки, наприклад, дисертації.

Тимчасовий Комітет для заснування Національної Бібліотеки, на чолі якого я стою, буде Вам щиро вдячний за усяку допомогу найскорійшому поповненню усім потрібної, особливо наукової її частини, Національної Бібліотеки у Києві.

За книжками може бути надіслано спеціального прийомщика.

Адреса: Київ, Фундуклеївська, 11, Національна Бібліотека, або Володимирська, 54, Українська Академія Наук, канцелярія Національної Бібліотеки.

Ваш В.Вернадський .

Маргарита Кривенко

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА ІНОЗЕМНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОКИ СТАНОВЛЕННЯ

Серед багатьох бібліотек старовинного Львова ось уже майже півстоліття значиться Львівська бібліотека іноземної літератури (нині відділ літератури іноземними мовами Львівської державної обласної наукової бібліотеки).

Краківське передмістя, де розташована книгозбірня, давнє, як і Високий Замок, адже місто-твердиня, назване «Львовом-градом» - замком Лева - складалося з двох частин - на горі укріплений замок, а внизу - торгово-ремісничє місто - «поділ», «посад» - передмістя.

Район був сповнений торговою метушнею, там вирував старий Краківський базар. І назви навколишніх вулиць відповідали їхнім призначенням: Старотандетна, Медова, Вугільна, пл. Різні. Серед них - невеличка вуличка Чорна. Саме на ній почалося зведення будинку Суспільної Помочі ім.Руни Рейтманової. І вже на початок 30-х років тут височіла чотирьохповерхова строга будівля зі світлої цегли.

Будинок переходив з рук у руки: передавали його під ветдиспансер, поліклініку, гуртожиток. І тільки в 1940 р. кілька кімнат (після значного ремонту) прийняли міську бібліотеку.

Під час окупації бібліотека чотири рази переселялася, бо будинок був замінований.

У 1951 р. в ньому знайшлося місце для трьох міських бібліотек - центральної для дорослих, бібліотеки іноземної літератури, дитячої.

У повоєнні роки, коли переслідувалися люди, нищилися та руйнувалися монастирі й церкви, виникла загроза розкрадання духовних скарбів.

Прагнучи будь-що врятувати найцінніше з друкованої продукції, львівський художник-аквареліст Омелян Масляк, як справжній патріот, вирішив, що найкращий засіб не розпорозити зібрання - це оформити їх у бібліотеку. Він денно і нічно, підводами й пішо звозив та зносив уже «нічийні» колекції зі звільнених помешкань, розшукував вартісні книги, які потрапили у невідповідні руки, розкрадені цінні бібліотеки зруйнованих культових споруд, тим самим не допустивши знищення літератури багатьох бібліотек, які впродовж століть діяли у Львові та області.

Таким чином було врятовано тисячі книг німецькою, англійською, французькою, польською та іншими мовами; численні томи незмірно цінних позицій. Тимчасовим місцем для цих скарбів стали кілька кімнат на четвертому поверсі вже згаданого будинку.

На основі зібраного масиву в 1946 р. при Центральній міській бібліотеці О.Масляк створив відділ іноземної літератури, а в наступному році домігся надання йому статусу самостійної бібліотеки іноземної літератури,

* Йдеться про Вадима Львовича Модзалевського (1882 - 1920), відомого спеціаліста з питань української генеалогії, який брав участь у створенні біографічного словника діячів України, члена Постійної археографічної комісії тогочасно.